ALTERNATOR
Misliti znanost.

Dunning-Krugerjev učinek: Ko ne veš, da malo veš

11. 2. 2021

Številka: 06/2021

Avtorica:

- Simona Gomboc

Foto: Arne Hodalič, računalniška obdelava: Katja Bidovec

Covid-19 ni nič hujšega kot gripa! Nevaren je samo za starejše ljudi! Maske ne delujejo!

Posledice epidemije ne obsegajo samo omejitev socialnega življenja, ampak nam hkrati tudi poglabljajo razumevanje socialnega in psihološkega doživljanja ljudi. Eno od mnogih opažanj, katerim smo lahko priča tako v zasebnih pogovorih kot v medijskih objavah, je vtis, da imajo nepoznavalci pogosto močna stališča, medtem pa so, nasprotno, strokovnjaki zelo previdni pri podajanjih mnenj. Na prvi vtis gre za kontraintuitivno povezavo. Pričakovali bi namreč, da bi sodbe o obsegu nevarnosti novega virusa in o najbolj učinkovitih načinih preprečevanja okužbe namesto za nepoznavalce ostale rezervirane za epidemiologe. Le-ti so, nasprotno od nepoznavalcev, ostali zelo previdni v svojih napovedih tudi po večmesečnem intenzivnem preučevanju lastnosti novega virusa.

Kako lahko pojasnimo ta pojav? Čeprav so že prej obstajali posredni indici za tovrsten pojav, sta komaj leta 1999 raziskovalca David Dunning in Justin Kruger konceptualizirala in empirično potrdila fenomen, ki danes tudi nosi njuni imeni: Dunning-Krugerjev učinek (https://psycnet.apa.org/buy/1999-15054-002) . V pionirski raziskavi sta se namenila preveriti predpostavko, da imajo nekompetentni posamezniki, v primerjavi z visoko kompetentnimi, večje težave z realno oceno lastnih sposobnosti. Udeleženci raziskave, študentje psihologije ameriške univerze Cornell, so po tem, ko so rešili teste s področja logičnega sklepanja, poznavanja slovnice in razumevanja humorja, podali še ocene, kako uspešni so bili pri reševanju teh testov. Analiza rezultatov je pokazala, da so tisti z najslabšimi rezultati močno precenjevali lastne sposobnosti, saj so ocenili, da so bili njihovi rezultati boljši kot rezultati od več kot 60 % ostalih udeležencev, v realnosti pa so prekašali le približno 10 % udeležencev. Nasprotno pa so tisti z visokimi rezultati večinsko podcenjevali svoje dosežke, saj so napačno sklepali, da je bila naloga, ki je bila lahka za njih, podobno lahka tudi za ostale udeležence. Izsledki raziskave so ponujali sklepe, da so nizko kompetentni posamezniki nagnjeni h kognitivni pristranosti, ki se izraža na tri načine: v precenjevanju lastnih sposobnosti, v nezmožnosti prepoznave lastnih napačnih ocen teh sposobnosti ter v nezmožnosti prepoznave realno visoke ravni kompetentnosti pri strokovnjakih.

V letih, ki so sledila, je bil Dunning-Krugerjev učinek večkrat empirično potrjen in nato repliciran na različnih področjih, med drugim na področjih emocionalne inteligentnosti, informacijske pismenosti in socialne kognicije. Tako so na področju socialne kognicije (https://link.springer.com/article/10.1023/B:JONB.0000039649.20015.0e) , tj. sposobnosti posameznikov pravilno prepoznavati čustvena in kognitivna stanja drugih ljudi, raziskovalci ugotovili, da večina ljudi precenjuje svoje sposobnosti prepoznavanja skritih namenov in manipulacij pri drugih. Dodatno pa so pokazali tudi, da za tiste posameznike, ki so manj uspešni pri oceni čustvenega in kognitivnega stanja drugih ljudi, velja tudi, da imajo v splošnem slabši vpogled v svoje lastne nizke kompetence tudi na drugih področjih. Kot pomemben dejavnik se je pri tem izkazala osebnostna poteza narcisizma, ki je v večji meri značilna za ljudi, ki težijo k pretirano pozitivnemu lastnemu vrednotenju in samoidealizacijam, katerih namen pa je obramben, saj imajo takšni posamezniki v resnici močno prizadet občutek lastne vrednosti. Na pomen doživljanja sebe v pozitivni ali v negativni luči z vidika precenjevanja lastnih kompetenc je pokazala tudi študija (https://psycnet.apa.org/record/2002-08440-003) , ki je samopodobo posameznikov manipulirala na način, da so nekateri udeleženci dobili lahke, drugi pa težke teste znanja. Posledično se je pri prvih aktivirala nerealno pozitivna akademska samopodoba, pri drugih pa nerealno negativna. Ko so jih po testiranju spraševali po njihovem vtisu glede uspešnosti na testu, so ugotovili, da so posamezniki z višjo akademsko samopodobo precenjevali lastno uspešnost na testu in obratno. Raziskave torej kažejo, da posplošene ocene lastnih sposobnosti visoko korelirajo s posameznikovim ocenjevanjem uspešnosti pri specifičnih nalogah in to na različnih področjih njegovega delovanja.

Negativne posledice precenjevanja lastnih sposobnosti so nezanemarljive: ugotovljeno je bilo, da posamezniki, ki precenjujejo svoje sposobnosti, v primerjavi s tistimi, ki svojih sposobnosti ne precenjujejo, povzročijo več nesreč in naredijo več napak. Tako se na primer otroci (https://psycnet.apa.org/record/1996-00944-001) , ki precenjujejo svoje fizične sposobnosti, večkrat poškodujejo, finančni svetovalci (https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0312896208032003 09) , ki precenjujejo svoje analitske sposobnosti, pa večkrat naredijo napačne napovedi in večje finančne izgube. Zaskrbljujoči niso samo obseg in stroški

nesreč ter napak, ampak tudi dejstvo, da posamezniki, ki precenjujejo svoje sposobnosti, hkrati ob tem tudi ne premorejo vpogleda v negativne posledice svojih napačnih presoj, kar pomeni, da ohranjajo načine vedenja, ki nadalje vodijo v nove nesreče in napake.

V zadnjem času pa je to raziskovalno področje pod drobnogledom, ironično zaradi kritik, da so raziskovalci precenili njegovo pojavnost oziroma sploh obstoj pojava (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1578474) . Najprej so sicer redke medkulturne študije (https://www2.psych.ubc.ca/~heine/docs/2001persist.pdf) začele kazati na možnost, da pojav ni univerzalen in da so bile torej dotedanje generalizacije neutemeljene. Temu so se pridružile še metodološke kritike (https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160289620300271?casa_token=rAaGnCdFSx4AAAAA:5koM1NiVTdfBqnmx4VLTM2CSDlZmcCZuGib4xoqVnn4f53yVmebsWvsRulC9AFJdMVJsuuct5f8AEw) , ki so v najbolj resnih kritikah prvotno identifikacijo Dunning-Krugerjevega učinka pripisovale napačnim statističnih analizam, v bolj blagih pa kazale, da so dotedanje raziskave učinek pojava in njegovo razširjenost močno precenjevale. Rezultat teh kritik je bilo nadaljnje intenzivno preučevanje tega fenomena in danes se ponuja sklep, da je Dunning-Krugerjev pojav realen, da pa je velikost njegovega učinka manjša, kot so znanstveniki sprva verjeli. Kot je to pogosto značilno za (vsaj psihološko) znanost, lahko torej tudi na raziskovalnem področju Dunning-Krugerjevega učinka opazimo, kako dolgotrajnejše raziskovanje in kopičenje številnih raziskovalnih ugotovitev vodi do bolj veljavnih in zanesljivih raziskovalnih sklepov, in to ravno zaradi kritične drže raziskovalcev v obliki nenehnega prevpraševanja in iskanja napak v lastnem in v raziskovalnem delu kolegov.

Medtem ko ostajamo priča pretirano samozavestnim izjavam nepoznavalcev, nas lahko pomirja še ena ugotovitev Dunninga in Krugerja iz leta 1999: študentje, ki so bili naknadno podvrženi treningu na področju, ki so ga slabo obvladali, so posledično bolje prepoznavali realno nizek nivo svojih kompetenc in to ne glede na to, ali so se kompetence skozi trening izboljšale ali ne. Mogoče bi bilo posledično smotrno, da znanstveniki še več dodatnega truda usmerimo v izobraževanje splošne populacije o principih znanstvenega raziskovanja in tako pripomoremo k preprečevanju napačnih interpretacij pri nepoznavalcih.

https://www.alternator.science/sl/krajse/dunning-krugerjev-ucinek-ko-ne-ves-da-malo-ves/